

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΚΙΛΚΙΣ

«Η ΛΟΓΧΗ ΕΝΑΝΤΙΩΝ ΤΩΝ ΠΥΡΩΝ»

«Αντισυνταγματάρχα Καμάρα, πρέπει να καταλάβεις οπωσδήποτε τα δεσπόζοντα του Κιλκίς υψώματα»

Σχης (ΜΧ) Στέφανος Γεννάδης Δκτης V ΜΠ

«Εμπρός, εμπρός παιδιά μου για την πατρίδα. Ιδού ο δρόμος προς τη νίκη»

Σχης (ΠΖ) Αντώνιος Καμπάνης Δκτης 8^{ου} ΣΠ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΗΡΩΟΥ**
- 2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ
ΚΙΛΚΙΣ**
- 3. ΜΑΧΗ ΚΙΛΚΙΣ**
- 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΑΧΗΣ**
- 5. ΠΡΟΤΟΜΕΣ ΗΡΩΩΝ**
- 6. ΩΡΑΡΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ**
- 7. ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

ΕΚΔΟΤΗΣ

601 Αερομεταφερόμενο Τάγμα Πεζικού

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Ανχης (ΠΖ) Αντώνιος Μητάφης

Ανθστής (ΠΖ) Σπυράκης Αριστείδης

ΕΠΟΠ Λχίας (ΠΖ) Παυλίδης Δημήτριος

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Στρτης (ΠΖ) Αργυρόπουλος Θεμιστοκλής

ΕΚΤΥΠΩΣΗ – ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

601 Αερομεταφερόμενο Τάγμα Πεζικού

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΗΡΩΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

Οι αποφάσεις για την ανέγερση των Ηρώων των Βαλκανικών Πολέμων, πάρθηκαν δύο χρόνια μετά την λήξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου. Αυτό αποδεικνύεται από τα σχετικά Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (βλέπε για παράδειγμα ΦΕΚ 179/9-5-1915 και ΦΕΚ 223/15-6-1915).

Λόγω των πολεμικών γεγονότων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της Μικρασιατικής εκστρατείας, τα σχετικά μνημεία άρχισαν να αναγείρονται μετά βίας μετά το 1922. Ιδιαίτερα όσον αφορά στην ανέγερση ηρώου στο Κιλκίς, χαρακτηριστική είναι η πρωτοβουλία, στην οποία προχώρησε μετά την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τέλη του 1918, ο τότε Αρχιστράτηγος Λεωνίδας Παρασκευόπουλος.

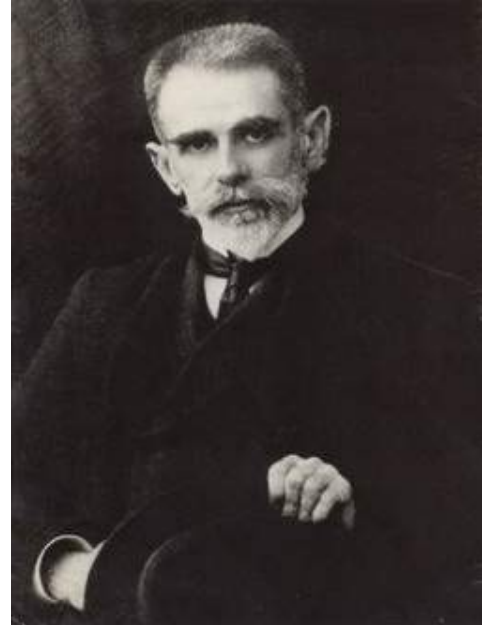
Είχε αποστείλει εγκύκλιο διαταγή προς όλες τις μονάδες, τα σώματα και τις υπηρεσίες του Στρατού, με την οποία εκδήλωνε την πρόθεσή του να πραγματοποιήσει έρανο μεταξύ των στελεχών του στρατεύματος με σκοπό την κατασκευή Ηρώου στο Κιλκίς, σε ανάμνηση της ομώνυμης μάχης. Καθόριζε μάλιστα, να πραγματοποιηθεί ο εν λόγω προαιρετικός έρανος, με την κράτηση από κάθε αξιωματικό και οπλίτη, του μισθού μίας μέρας του μηνός Δεκεμβρίου του έτους εκείνου. Τα χρήματα που με τον τρόπο αυτόν θα συγκεντρώνονταν, θα αποστέλλονταν, σύμφωνα με τις οδηγίες του Αρχιστράτηγου, από τις επιμέρους Μονάδες στις Μερarchίες στις οποίες οι Μονάδες αυτές υπάγονταν και οι Μερarchίες θα τα απέστελλαν στο ταμείο του Γενικού Στρατηγείου. Με το που συγκεντρώνονταν έτσι τα χρήματα, πρόθεση του Αρχιστράτηγου ήταν να προκηρύξει διαγωνισμό μεταξύ καλλιτεχνικού κόσμου της Ελλάδος για την κατασκευή και υποβολή προτύπου του ανεγερθησομένου Ηρώου.

Κατά τα λεγόμενα του Αρχιστράτηγου Παρασκευόπουλου, την αρχική ιδέα για έναν τέτοιου είδους έρανο, την είχε η ΙΧ Μερarchία, που τότε έδρευε στην περιοχή του Κιλκίς. Είχε συγκεντρώσει πρώτη, κατά τον τρόπο που είχε εισηγηθεί ο Αρχιστράτηγος, το ποσό των 8.291,45 δραχμών και είχε πραγματοποιήσει το 1918 επιμνημόσυνη δέηση για όσους είχαν προσφέρει τη ζωή τους στη μάχη του Κιλκίς. Για τον ίδιο σκοπό ανάλογο έρανο είχε πραγματοποιήσει και ο Όμιλος Φιλομούσων Ηρακλής Θεσσαλονίκης.

Η πρώτη νύξη για ανέγερση Ηρώου, προς τιμήν όσων έπεσαν στην μάχη του Κιλκίς, γίνεται στις 14 Ιουλίου 1915, όταν η Υποδιοίκηση Κιλκίς αποστέλλει έγγραφο προς την κοινότητα της πόλης, με το οποίο πρότεινε στην κοινότητα πίστωση 3.000 δρχ για την ανέγερση Ηρώου στα πρόθυρα της πόλης. Η κατασκευή του μνημείου, μετά από προκήρυξη διαγωνισμού που πραγματοποίησε το Υπουργείο Στρατιωτικών, ανατίθεται στον γλύπτη Γεώργιο Δημητριάδη τον Αθηναίο (1880-1941), ο οποίος το 1927 έχει ολοκληρώσει τη σύνθεση που του είχε παραγγελθεί. Το έργο έφθασε σιδηροδρομικώς στο Κιλκίς και στη συνέχεια με την φροντίδα του Διοικητή του 13^{ου} Συντάγματος (το οποίο έδρευε στο Κιλκίς), Σχη Στέφανου Σαράφη μεταφέρθηκε στο σημείο τοποθέτησής του. Ισοπεδώθηκε ο γύρω χώρος, φτιάχτηκε ένας προστατευτικός φράχτης, και άρχισε η δεινροφύτευση. Αργότερα από τους επόμενους Διοικητές, συμπληρώθηκε η δουλειά στο γύρω χώρο και έγιναν τα αποκαλυπτήρια του Ηρώου².

Τα αποκαλυπτήρια έγιναν με μεγάλη επισημότητα από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, στις 23 Ιουλίου 1928. Παρευρέθηκε και ο ποιητής Κωστής Παλαμάς, σε ένα από τα σπάνια ταξίδια του εκτός Αθηνών. Απήγγειλε μάλιστα το ποίημα: « Η Πατρίδα στους Νεκρούς της. Ύμνος των Ελλήνων». Το έγραψε ειδικά για την περίπτωση και άρχιζε ως εξής: «Είμαι η Πατρίδα. Μουσική στο διάβα μου ο αέρας /δένει. Ριζώνω όπου σταθώ./Φώς όπου πατώ σπέρνω./Και μιας αλήθειας και μιας

εθνικό φρόνημα. Αντίθετα, ο Βενιζέλος θεώρησε το γεγονός ως ευκαιρία να εκφωνήσει πολιτικό λόγο. Αναφερόμενος στο ηρωικό κατόρθωμα του Κιλκίς, που έγινε σε μία εποχή, κατά την οποία δεν είχε ακόμη επέλθει ο χωρισμός και ο σπαραγμός ο εσωτερικός, μίλησε για την φιλοδοξία στρατιωτικών, για τις ευθύνες του πολιτικού κόσμου, στην οποία ανήκε και ο ίδιος και για την ανάγκη η Ελλάς ενωμένη να βαδίζει στην πραγματοποίηση των εθνικών ιδανικών¹¹.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΚΙΛΚΙΣ

Το στρατιωτικό μουσείο του Κιλκίς ανήκει στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Υπεύθυνο για τη λειτουργία του έχει καθοριστεί το 601 Α/Μ ΤΠ. Βρίσκεται στον πευκόφυτο λόφο του Ηρώου σε υψόμετρο 279 μέτρων και απέχει 2,5 χλμ νοτιοδυτικά από την πόλη του Κιλκίς.

Ο λόφος Ηρώου αποτέλεσε στο Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο ένα από τα κύρια θέατρα επιχειρήσεων για την κατάκτηση της πόλης. Ονομάστηκε έτσι στην μνήμη των πεσόντων της μάχης. Στο πλάτωμα της κορυφής κατασκευάστηκε το **1966**, (το 1971 επεκτάθηκε) το Στρατιωτικό Μουσείο Κιλκίς με στόχο να στεγάσει και να προβάλει την πλούσια συλλογή κειμηλίων από τις μέρες εκείνες του Ιουνίου του **1913**.

Βασικός άξονας της έκθεσης είναι αφενός, η εύληπτη παρουσίαση της μάχης και αφετέρου, η προβολή ιδιαίτερων θεματικών ενοτήτων, οι οποίες εντάσσονται αρμονικά στο ευρύτερο σύνολο της ιστορικής εξέλιξης της μάχης. Η ένταξη των εκθεμάτων σε θεματικές ενότητες βοηθά τον επισκέπτη να συνάγει συμπεράσματα σχετικά με την εξέλιξη της μάχης. Ο επισκέπτης προϋδεάζεται για τον ειδικό ρόλο που διαδραμάτισε η περιοχή στο Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο ήδη από την ανάβαση του στο λόφο, καθώς ο ελικοειδής δρόμος που οδηγεί στο

Στρατιωτικό Μουσείο κοσμείται από προτομές ηρώων. Προτομές περιτριγυρίζουν και το μνημείο, ένα επιβλητικό άγαλμα στη μνήμη των πεσόντων, το οποίο δεσπόζει στον προαύλιο χώρο του Στρατιωτικού Μουσείου.

Την παραστάδα της πύλης κοσμούν πυροβόλα ορεινής πυροβολαρχίας της εποχής, ενώ κοντά στο μνημείο εκτίθενται πυροβόλα νεότερης εποχής¹.

Ο Γεώργιος Δημητριάδης, γνωστός ως Αθηναίος γλύπτης (1880 – 1941) φιλοτέχνησε το μνημείο Ηρώου. Είναι ο παραγωγικότερος γλύπτης της περιόδου. Μαθήτευσε στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας με καθηγητή τον Γεώργιο Βρούτο. Ένα από τα πιο γνωστά του έργα είναι ο ανδριάντας του Θεόδωρου Δηλιγιάννη στο προαύλιο της βουλής.

Τα εγκαίνια του Ηρώου έγιναν στις 23 Ιουλίου 1928 παρουσία του Πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου και του Κωστή Παλαμά ως εκπροσώπου της Ακαδημίας Αθηνών. Το έργο είναι σμιλευμένο σε μάρμαρο και αναπαριστά ένα στιγμιότυπο της τιτάνιας εκείνης μάχης. Έχει ύψος 2,90 μέτρα. Πρόκειται για ένα σύμπλεγμα τριών μορφών που αναπτύσσονται σε οριζόντιο άξονα. Κεντρική μορφή ένας καταπονημένος, ασκεπής και αναμαλλια-

σμένος Έλληνας πολεμιστής τη στιγμή που επιχειρεί, ενώπιον του εχθρού, έναν τολμηρό διασκελισμό και μέσα στην μανία της μάχης ορθώνει το ανάστημά του. Έχει εν μέρει γυμνό το στήθος του και έχει βγάλει το σπαθί από την θήκη του. Φορά τη στολή με την εξάρτηση, ενώ στο δεξί του χέρι κρατά πιστόλι. Ταυτόχρονα προσπαθεί με το αριστερό να βοηθήσει έναν βαριά τραυματισμένο. Η τρίτη μορφή είναι ένας νεκρός πολεμιστής στη βάση του μνημείου ανάμεσα στην κάνη και τους τροχούς ενός τσακισμένου πυροβόλου.

Αποτέλεσμα του τεχνάσματος είναι η αίσθηση της κίνησης προς όλες τις κατευθύνσεις. Ο δραματικός χαρακτήρας του έργου γίνεται πιο έντονος λόγω της σύλληψης του θέματος αλλά και του τρόπου μεταφοράς του τραυματία. Πρόκειται για ένα σαφές στιγμιότυπο μακριά από επικίνδυνη θεατρικότητα. Στις πλάγιες όψεις της βάσης υπάρχουν μαρμάρινα στεφάνια δάφνης, ενώ στην πρόσθια όψη υπάρχει σκα-

λισμένη επιγραφή η οποία αναφέρει: **«ΕΠΕΣΑΝ ΜΑΧΟΜΕΝΟΙ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΚΙΛΚΙΣ ΜΑΧΗΝ ΤΗ 19, 20, 21 ΙΟΥΝΙΟΥ 1913».**

Το Ηρώο προβάλλει τις αρετές της συντροφικότητας, της αυταπάρνησης και της αυτοθυσίας και έχει αποκτήσει διαστάσεις μύθου στην τοπική κοινωνία, αφού αναφέρεται συχνά σε λογοτεχνικές διηγήσεις και είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη ζωή της πόλης.

Οι επιζήσαντες της μάχης **Θεόδωρος Αμπατζόπουλος**, **Σταύρος Βαφειάδης** και **Νικόλαος Βαγουρδής** αποκάλυψαν τις προτομές. Οι προτομές του **Άνχη (ΠΖ) Κων/νου Καραγιαννόπουλου (1859-1913)**, **Άνχη (ΠΖ) Αντωνίου Καμάρα (1854-1913)**, **Τχη (ΠΖ) Φωκίωνα Διαλέττη (1862-1913)** και του **Σχη (ΠΖ) Αντωνίου Καμπάνη (1857-1913)** είναι δημιουργήματα του γλύπτη Πέτρου Μωραΐτη, μαθητή του Γιαννούλη Χαλεπά. Κατασκευάστηκαν το 1959. Η προτομή του **Σχη (ΠΖ) Αντωνίου Καμπάνη** δεν ήταν έτοιμη στον εορτασμό των 50 χρόνων από την απελευθέρωση της πόλης και παραδόθηκε αργότερα.

Ένας άλλος γλύπτης είναι ο Στρατής Φιλιππότης (1937-εν ζωή) από την Τήνο του οποίου η οικογένεια είναι μαρμαρογλύπτες από το 1840 και μαθήτευσε δίπλα στον Μιχαήλ Τόμπρο. Δημιούργησε τις προτομές του **Υπγυ Δαμιανού Κων/νου (1853-1915)**, **Υπγυ Καλλάρη Κων/νου (1858-1940)**, **Υπγυ Μοσχόπουλου Κων/νου (1854-1942)**, **Υπγυ Γεννάδη Στέφανου (1858-1922)**.

Οι υπόλοιπες προτομές δεν φέρουν υπογραφή, γιατί κατασκευάστηκαν στο χυτήριο του 401 Στρατιωτικού Εργοστασίου Βάσεως. Ο Πέτρος Μωραΐτης και ο Στρατής Φιλιππότης εργάστηκαν μαζί στο καλλιτεχνικό τμήμα του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Έτσι οι προτομές των **Σχη (ΠΖ) Παπακυριαζή Ιωάννη (1857-1913)**, **Τχη (ΠΖ) Βελισσαρίου Ιωάννη (1861-1913)** και **Τχη (ΠΖ) Κουτήφαρη Αντωνίου (1862-1913)**, αποδίδονται και στους δύο καλλιτέχνες. Οι προτομές του **Υπγυ Μοσχόπουλου Κων/νου (1854-1942)**, **Υπγυ Δαμιανού Κων/νου** και **Άνχη (ΠΖ) Καμάρα Αντωνίου (1854-1913)** δεν έχουν πηλήκιο, ενώ μόνο ο **Υπγος Μοσχόπουλος Κων/νος** δεν φέρει το χαρακτηριστικό μουστάκι της εποχής.

Το Στρατιωτικό Μουσείο στεγάζεται σε ένα κομψό ισόγειο κτίσμα με τρεις διαδοχικές, ευρύχωρες αίθουσες. Στην αρχική κατασκευή οι αίθουσες ήταν δύο. Από νωρίς όμως, κρίθηκε απαραίτητη η ανέγερση ενός προσαρτήματος, ώστε να επιτευχθεί μουσειακά η απαιτούμενη ευρυχωρία για την καλύτερη παρουσίαση και ανάδειξη των εκθεμάτων και των κειμηλίων. Η νέα αίθουσα άρχισε να λειτουργεί το **1996**, ενώ ήδη από το **1987** είχε ολοκληρωθεί η συνολική ανακαίνιση του Μουσείου.

Στην πρώτη αίθουσα βρίσκεται το οπτικοακουστικό σύστημα προβολής της μάχης, το οποίο πλαισιώνεται από προσθήκες κειμηλίων.

Τα σημαντικότερα εκθέματα είναι οι σημαίες των πολεμικών σχηματισμών (Μεραρχιών και Συνταγμάτων) που έλαβαν μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους.

Επίσης εκτίθεται ποικίλο πολεμικό υλικό όπως τυφέκια, περίστροφα, πιστόλια, εγχειρίδια και ξιφολόγχες που χρησιμοποιούσαν οι δύο πλευρές, αλλά και στολές οπλιτών και αξιωματικών του Ελληνικού Στρατού. Ενδιαφέρον έχουν και τα εκτιθέμενα οπλικά μέρη, όπως

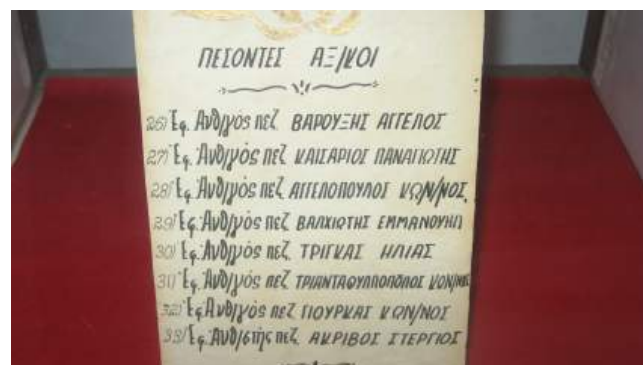
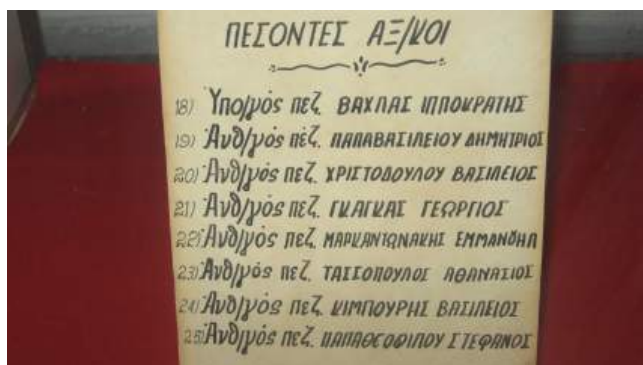
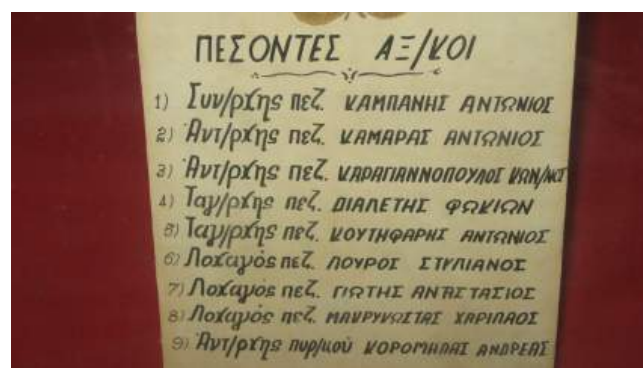
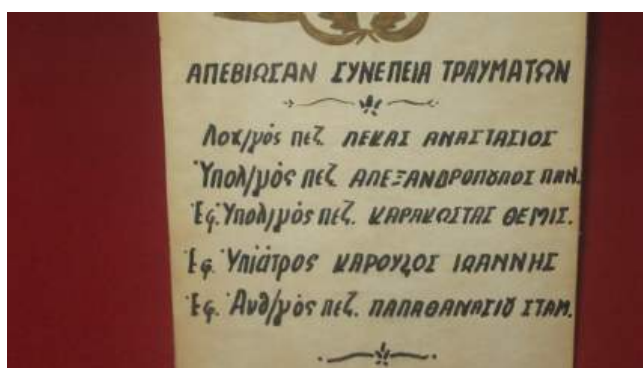
οι φλογοκρύπτες και ο προσαρμογέας οπλοβομβίδας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα δύο σπάνια υδρόψυκτα πολυβόλα. Την αίθουσα κοσμούν ζωγραφικοί πίνακες και φωτογραφικό υλικό, που απεικονίζουν συντελεστές της μάχης και αποδίδουν στιγμιότυπα του αγώνα.

Στην επόμενη αίθουσα βρίσκεται η βιβλιοθήκη του Στρατιωτικού Μουσείου με διάφορους ιστορικούς τόμους και ποικίλες πηγές για τη μάχη και τους Βαλκανικούς Πολέμους γενικότερα.

Εδώ εκτίθενται ακόμα και οι κατάλογοι των πεσόντων αξιωματικών, αλλά και χειρόγραφα, τα περισσότερα από τα οποία αποτελούν οδηγίες εύρεσης ταφέντων.

Εξαίρεται ιδιαίτερα το τμήμα του Στρατιωτικού Μουσείου με τα προσωπικά είδη του Σχη (ΠΖ) Αντώνιου Καμπάνη, ο οποίος έπεσε ως Διοικητής 8^{ου} Συντάγματος στη μάχη του Κιλκίς.

Εκτίθενται μεταξύ άλλων τα διακριτικά του βαθμού και τα παράσημά του, το ξίφος του, το ρολόι του τα κιάλια (διόπτρες) που φορούσε τη στιγμή του θανάτου του και η σέλα του αλόγου, το οποίο ίππευε.

Και σε αυτή την αίθουσα παρουσιάζεται επίσης οπλισμός, που αφορά κατά κύριο λόγο υλικό μεταγενέστερο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και η τελευταία αίθουσα του Στρατιωτικού Μουσείου που στεγάζει κυρίως προθήκες πολεμικού υλικού και στολών.

Ο επισκέπτης μπορεί να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στο ξίφος Έλληνα Ευέλπιδος της εποχής εκείνης, σε σειρά μεταλλίων του Ελληνικού Στρατού καθώς και στη σπάθα του Σέρβικου Στρατού με το χαρακτηριστικό έμβλημα του αετού στη λαβή.

Έκπληξη προκαλεί η μακέτα του Θωρηκτού « **Κιλκίς** » (BB-23), το οποίο ονομάστηκε έτσι στη μνήμη της ιστορικής μάχης.

Η ναυπήγησή του ξεκίνησε το 1903 στα ναυπηγεία «USA – Wn – Cramp & Sone Ship & Engine building Co Philadelphia Pa» για λογαριασμό του Αμερικανικού Ναυτικού στο οποίο εντάχθηκε ως USS Mississippi (BB-23), απο το 1908 μέχρι το 1914, οπότε και αμφότερα τα πλοία κλάσης Mississippi (το δεύτερο ήταν το Θωρηκτό Λήμνος – πρώην USS Idaho BB-24) αγοράστηκαν εσπευσμένα απο την Ελλάδα προς ενίσχυση του Ελληνικού Στόλου μετά τη ναυπήγηση δύο τουρκικών θωρηκτών. Νεωτερισμός στα πλοία αυτά αποτέλεσε η ευρεία χρήση ηλεκτροκίνητων μηχανημάτων.

Συμμετείχε στις πολεμικές επιχειρήσεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τις Κριμαίας και της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Απο το 1925 ως το 1928 παρέμεινε σε μακρά ακινησία στον Πειραιά για γενική επισκευή και αναλεβήτωση που όμως δεν ξεκίνησε ποτέ. Έτσι μετά το 1928 παρέμεινε σε ενέργεια μέχρι το 1931 οπότε και παροπλίστηκε. Χρησιμοποιήθηκε ως Σχολή Πυροβολικού και στην πρώτη φάση του Β Παγκοσμίου Πολέμου ως αντιαεροπορικό πυροβολείο του Ναύσταθμου Σαλαμίνας και βοηθητικό καταφύγιο. Στις 23 Απριλίου 1941 το «Κιλκίς» δεχόμενο τρεις βόμβες στο μεσόστεγο και αριστερά βυθίστηκε στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας μετά απο επίθεση γερμανικών βομβαρδιστικών Junkers Ju 87 (Stuka), κατά την τρίτη εβδομάδα της εισβολής της Ναζιστικής Γερμανίας στην Ελλάδα. Αργότερα οι Γερμανοί απέκοψαν τους ιστούς και καπνοδόχους για ανάγκες δικού τους υλικού. Ανελκύστηκε και διαλύθηκε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1947-1949 απο τον τότε Οργανισμό Ανέλκυσης Ναυαγίων (ΟΑΝ).

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

Νύχτα 16 προς 17 Ιουνίου 1913

Οι Βούλγαροι χωρίς καν να κηρύξουν τον πόλεμο, επιτίθενται αιφνιδιαστικά και δόλια κατά των Ελλήνων και των Σέρβων. Η Σόφια εμφανίζει ένα από τα καταπληκτικότερα, και θρασύτερα τεχνάσματα, όπως αναφέρει η ιστορία. Σκοπός τους είναι να αρπάξουν ορισμένα εδάφη τα οποία, στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο, καταλάβαμε εμείς και οι Σέρβοι. Θέλουν κυρίως να αρπάξουν τη Θεσσαλονίκη και να παρουσιάσουν κατόπιν στην Ευρωπαϊκή

Διπλωματία το γεγονός σαν τετελεσμένο και οικογενειακό. Με την αιφνιδιαστική τους επίθεση κατορθώνουν να καταλάβουν την Γευγελή και να διακόψουν κάθε επικοινωνία με εμάς και τους Σέρβους. Προσωρινά όμως αναστέλλουν την πορεία τους προς τη Θεσσαλονίκη γιατί δεν πετυχαίνουν να εκτοπίσουν τους Σέρβους πέρα από τον Αξιό. Εγκαθίστανται υποχρεωτικά στα γύρω υψώματα, στη γραμμή δηλαδή Κιλκίς – Λαχανά. Η τοποθεσία έχει πολλά αμυντικά πλεονεκτήματα. Είναι βέβαιοι ότι θα την κρατήσουν γερά μέχρι να περάσει η κρίση στο Σερβικό μέτωπο και ετοιμάζουν επίθεση.

Ο χώρος γύρω από το Κιλκίς ως τα υψώματα Μάνδρες και Γυναικόκαστρο και ως το Λαχανά είναι οχυρωμένος με ορύγματα, με δεκάδες χιλιάδες χαρακώματα, με τηλεφωνικές εγκαταστάσεις και με αναρίθμητες φωλιές πυροβόλων.

Το έδαφος είναι τελείως ακάλυπτο και παρέχει άριστη παρατήρηση και πεδίο βολής. Κρατώντας αυτή τη γραμμή οι Βούλγαροι προφυλάγουν τις Σέρρες, το Σιδηρόκαστρο, τη Δοϊράνη και τη Γευγελή που τις κατέχουν, διατηρούν τις γέφυρες του Στρυμόνος, που έχουν σημασία για τον ανεφοδιασμό τους και εξασφαλίζουν την υποχώρησή τους δια της Στρωμνίτης σε περίπτωση ανάγκης.

Οι Έλληνες όμως και οι Σέρβοι αντιλαμβάνονται τα σχέδια των Βουλγάρων και λαμβάνουν τη μεγάλη απόφαση να ξεκαθαρίσουν μια για πάντα τους λογαριασμούς τους με τον ύπουλο και δόλιο χθεσινό σύμμαχο. Έτσι η μάχη γενικεύεται και ο πόλεμος κηρύσσεται επίσημα τρεις ημέρες μετά την ουσιαστική του κήρυξη. Τη νύχτα της 17 με 18 Ιουνίου εκκαθαρίζεται η Θεσσαλονίκη από τους φιλοξενούμενους Βουλγάρους. 17 αξιωματικοί και 1400 οπλίτες Βούλγαροι συλλαμβάνονται και το βράδυ της ίδιας μέρας βγαίνει επιτέλους εναντίον των Βουλγάρων η διαταγή των επιχειρήσεων και ορίζει τον αντικειμενικό σκοπό κάθε Μεραρχίας⁴.

18 Ιουνίου 1913

Το βράδυ της 18 Ιουνίου ο Ελληνικός Στρατός βρισκόταν σε διάταξη μεταξύ των ποταμών Στρυμόνα και Αξιού, από τα δεξιά προς τα αριστερά ως εξής:

VII ΜΠ υπό τον Σχη (ΜΧ) Σωτίλη Ναπολέοντα στο χώρο μεταξύ Σκάλας Σταυρού – Λίμνης Βόλβης και χωριού Αρέθουσα.

I ΜΠ υπό τον Υπτγο Μανουσογιαννάκη Εμμανουήλ στο χώρο μεταξύ των λιμνών Βόλβης και Λαγκαδά και του χωριού Λοφίσκος.

VI ΜΠ υπό τον Υπτγο Δελλαγραμάτικα Νικόλαο στην περιοχή των χωριών Λητή - Λαϊνά - Ασβεστοχώρι.

II ΜΠ υπό τον Υπτγο Καλλάρη Κων/νο στην περιοχή Μελισσοχώρι - Λητή.

IV ΜΠ υπό τον Υπτγο Μοσχόπουλο Κων/νο, στην περιοχή των χωριών Μονόλοφο - Μελισσοχώρι.

V ΜΠ υπό τον Σχη (ΜΧ) Γεννάδη Στέφανο, στην περιοχή των χωριών Ν. Φιλαδέλφειας – Νέας Μεσημβρίας.

III ΜΠ υπό τον Υπτγο Δαμιανό Κων/νο στην περιοχή Αξιοχωρίου.

Χ ΜΠ υπό τον Σχη (ΠΒ) Παρασκευόπουλο Λεωνίδα, στην περιοχή Γουμένισσας - Αξιουπόλεως, με Τάγμα και Ορειβατική Πυροβολαρχία στην Πλαγιά, (Βόρεια της Αξιουπόλεως).

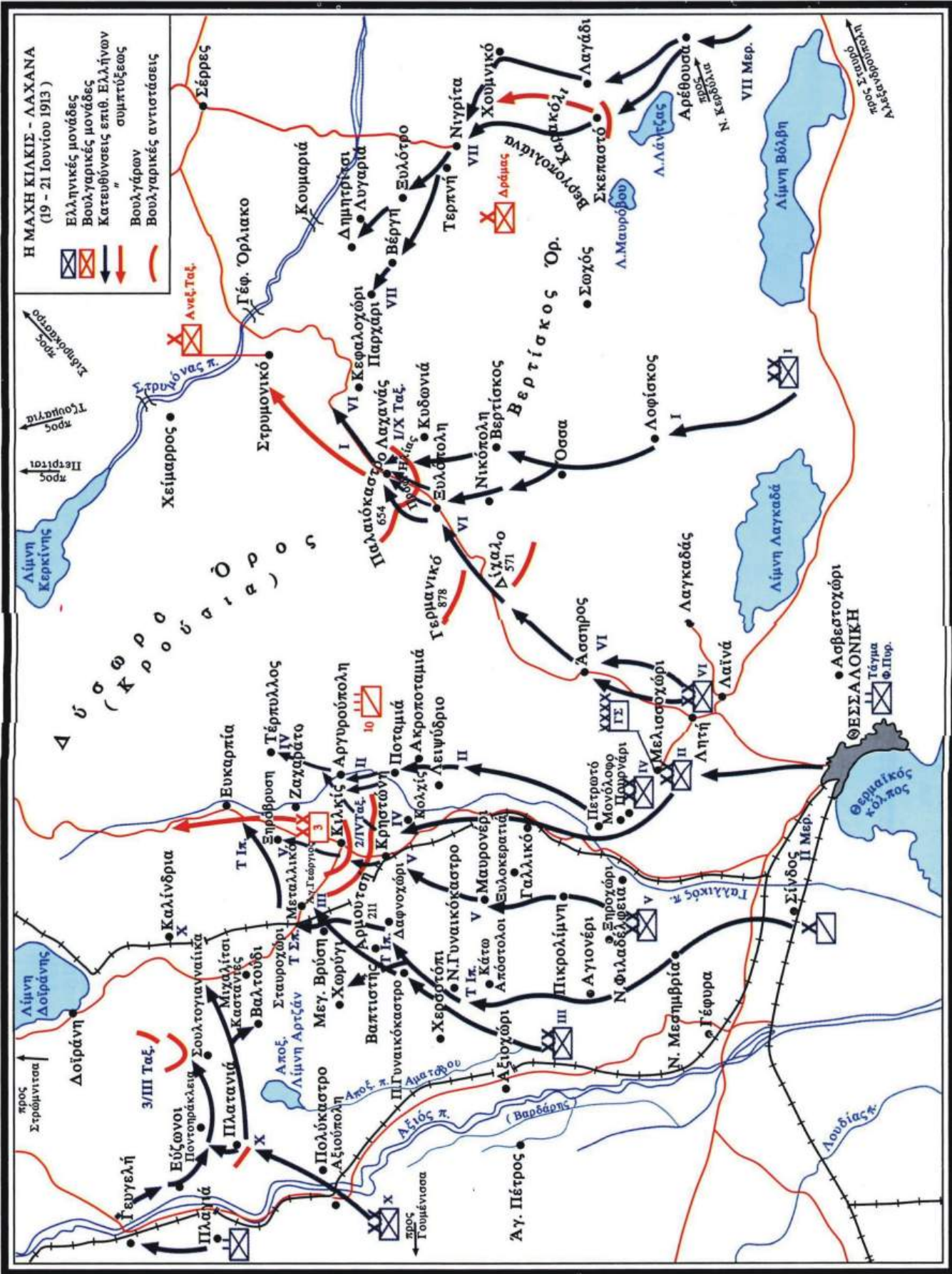
Η Ταξιαρχία Ιππικού υπό τον Ανχη (ΙΠ) Ζαχαρακόπουλο Κων/νο στην Σίνδο.

Η Εγκατάσταση του Γενικού Στρατηγείου θα γινόταν από τις 08.30 της επομένης 19ης Οκτωβρίου στο Μελισσοχώρι.

Η Συνολική δύναμη του Ελληνικού Στρατού ανερχόταν σε 73 Τάγματα Πεζικού, 33 Πεδινές Πυροβολαρχίες, 9 Ορειβατικές, 8 Ίλες Και 8 Ημιλαρχίες (Μεραρχιακές). Εκτός από τα παραπάνω στη Θεσσαλονίκη βρισκόταν και το Τάγμα Φρουριακού Πυροβολικού⁴.

Η ΜΑΧΗ ΚΙΑΚΙΣ - ΛΑΧΑΝΑ (19 - 21 Ιουνίου 1913)

- Ελληνικές μονάδες
- Βουλγαρικές μονάδες
- Κατευθύνσεις επιθ. Ελλήνων
- Βουλγαρικών συμπτύξεως
- Βουλγαρικών αντιστάσεις

19 Ιουνίου 1913

Οι ελληνικές II, III, IV και V Μεραρχίες και η Ταξιαρχία Ιππικού κινούνται με αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη του Κιλκίς. Συναντούν τις βουλγαρικές προφυλακές οι οποίες αμύνονται με πείσμα. Διεξάγεται αγώνας σκληρός και πεισματώδης. Τα στρατεύματά μας κερδίζουν σπιθαμή προς σπιθαμή το έδαφος. Τρομερός αγώνας διεξάγεται στα υψώματα που βρίσκονται στις όχθες του Γαλλικού.

Παντού φλόγες και κόλαση θανάτου. Κι όμως οι στρατιώτες ακολουθούν τον ηρωικό Ταγματάρχη τους Αντώνη Κουτήφαρη, προχωρούν με την κραυγή «αέρα». Στις 12:00 ακριβώς το μεσημέρι ο Κουτήφαρης πληγώνεται θανάσιμα. Αποχαιρετά τους στρατιώτες του δείχνοντας με το χέρι του το δρόμο προς τους Βούλγαρους. Ο ήρωας παραδίδει το πνεύμα του σωριασμένος στο πεδίο της μάχης.

Το 1^ο Σύνταγμα Πεζικού μάχεται στα υψώματα του χωριού Μάνδρες. Πρώτος ανάμεσα στους πρώτους ο Διοικητής του Τάγματος Ταγματάρχης Φωκίων Διαλέττης ορμά για να καταλάβει το ύψωμα. Χιλιάδες σφαίρες και οβίδες πέφτουν. Βροντερή ακούγεται η φωνή του Διοικητή : «Εμπρός παιδιά μου. Εμπρός!» Το παράγγελμα ηλεκτρίζει τους άνδρες. Αίλουροι αναρριχώνται στο ύψωμα οι Εύζωνοι. Σαν χείμαρρος ορμούν με τη λόγχη, όμως μια σφαίρα πληγώνει τον Ταγματάρχη. Όταν οι τσολιάδες του στήνουν τη γαλανόλευκη στο ύψωμα, τότε ικανοποιημένος με το χαμόγελο στα χείλη, ατενίζοντας προς τη σημαία, αφήνει την τελευταία του πνοή, ο αλησμόνητος Διαλέττης.

Ανατολικά της Πικρολίμνης μάχεται το 16^ο Σύνταγμα Πεζικού με Διοικητή τον Ανχη (ΠΖ) Αντώνιο Καμάρα. Ο Διοικητής της V Μεραρχίας διατάσσει: «Αντισυνταγματάρχα Καμάρα,

πρέπει να καταλάβεις οπωσδήποτε τα δεσπόζοντα του Κιλκίς υψώματα». Σφοδρή μάχη αρχίζει. Με αλαλαγμούς οι Έλληνες μαχητές ορμούν προς τα υψώματα. Η βουλγαρική όμως οβίδα πληγώνει θανάσιμα το γενναίο Καμάρα. Ο ήρωας πέφτοντας αναφωνεί : «Εμπρός, εμπρός για την πατρίδα!» Όσο προχωρεί η μέρα η επίθεση γενικεύεται. Οι Μεραρχίες μας υφίστανται τρομερές απώλειες, μα στο τέλος οι Βούλγαροι υποχωρούν στη γραμμή Λειψυδρίου, Ισαφ Λόφους, Μαυρονερίου, Γυναικοκάστρου. Πέφτει το σκοτάδι. Οι Βούλγαροι την ημέρα αυτή υποχώρησαν αλλά ο αγώνας δεν εκρίθη. Δεν σταματούν εδώ οι δάφνες και οι εκατόμβες. Εδώ αρχίζουν...

20 Ιουνίου 1913

Εμπρός στους Έλληνες τώρα βρίσκεται η κύρια γραμμή αντιστάσεως των Βουλγάρων. Ξημερώνει η 20^η Ιουνίου 1913. Με δύο ομοβροντίες του πυροβολικού μας, στο ύψωμα Αγίου Γεωργίου, δίνεται το σύνθημα της εξορμήσεως. Οι σάλπιγγες σημαίνουν και πάλι επίθεση. Οι ξιφολόγχες αστράφτουν. Με την σημαία μπροστά τα νιάτα ορμούν προς την νίκη. Οι Βούλγαροι γερά ταμπουρωμένοι στην κύρια γραμμή αντιστάσεώς τους, ξερνούν φωτιά και μολύβι. Τίποτα όμως δεν συγκρατεί τους Έλληνες, που με τραγούδια και αλαλαγμούς ορμούν να καταλάβουν τις νέες Βουλγαρικές θέσεις. Εμπρός στη θυελλώδη επίθεση του στρατού μας οι Βούλγαροι ζαλίζονται, τα χάνουν. Χάνουν επίσης την εύστοχη σκόπευση τους, που είχαν την πρώτη μέρα. Τα ηρωικά 16^ο, 22^ο, 23^ο Συντάγματα της V Μεραρχίας, ύστερα από σκληρό και φονικό αγώνα καταλαμβάνουν τον σιδηροδρομικό σταθμό Κρηστώνης, το νότιο τμήμα του χωριού Κρηστώνη, και τα βοηθητικά υψώματα. Παρά την ηρωική τους όμως προσπάθεια, δεν κατορθώνουν να προχωρήσουν, γιατί το έδαφος θερίζεται από τα βουλγαρικά πυρά. Η IV Μεραρχία μάχεται σφοδρά, καταλαμβάνει το μεσημέρι τα ανατολικά υψώματα του χωριού Κρηστώνη και φτάνει μπροστά στην κύρια γραμμή άμυνας του εχθρού. Οι απώλειές της είναι τρομερές.

Η II Μεραρχία προελαύνει κάτω από τα πυρά των Βουλγάρων. Ανατρέπεται τον εχθρό και καταλαμβάνει τα ανατολικά υψώματα του χωριού Ποταμιά. Η III Μεραρχία μετά από σφοδρό αγώνα, ανατρέπεται επίσης τους Βούλγαρους και καταλαμβάνει τα χωριά Βαππιστής και Μεγάλη Βρύση. Η Ταξιαρχία Ιππικού προελαύνει προς τα χωριά Μεγάλη Βρύση και Καστανιές, αλλά λόγω της αφίξεως εχθρικών ενισχύσεων αναγκάζεται να αποσυρθεί.

Παρόλες όμως τις νίκες του στρατού μας, το Κιλκίς βρίσκεται ακόμα στα χέρια των Βουλγάρων. Πρέπει οπωσδήποτε να καταληφθεί. Γεμάτος αγωνία, ο Αρχιστράτηγος στέλνει προς όλες τις Μεραρχίες την ιστορική διαταγή που δείχνει το βάθος της ανησυχίας, αλλά μαζί και την αλύγιστη θέληση για την νίκη: **«Αύριο θέλω την πτώση του Κιλκίς».**

Λίγο αργότερα στέλνει νέα έγκλιση προς τις Μεραρχίες: **«Να καταβάλετε κάθε προσπάθεια να αλωθεί το Κιλκίς απόψε».** Παρά όμως, τις λυσσαλέες επιθέσεις και τις ομοβροντίες του Πυροβολικού και τόσο αίμα που είχε χυθεί, οι Έλληνες δεν κατάφεραν να πάρουν το Κιλκίς ούτε το βράδυ. Η νύχτα είναι τρομερή.

Μια νύχτα που φωτίζουν απάισια οι πυρκαγιές και οι φλόγες, από τα σιταροχώραφα που καίγονται. Μια νύχτα που την σχίζουν οι αστραπές των πυροβόλων και οι λάμπεις των εκρήξεων. Μια νύχτα γεμάτη στεναγμούς τραυματιών, μετακινήσεις στρατευμάτων και μάχες. Τα πρηνή των λόφων και λοφίσκων και τα πλατώματα που απλώνονται μπροστά στους αντιπάλους, είναι στρωμένα με πτώματα⁴.

21^η Ιουνίου 1913.

Χαράματα ώρα 3:30. Η επίθεση προς το Κιλκίς αρχίζει. Τα ηρωικά 1^ο και 7^ο Συντάγματα της II Μεραρχίας ακάθεκτα ορμούν κατά των Βουλγάρων. Εντός 15' λεπτών πλησιάζουν την πρώτη γραμμή αμύνης του εχθρού. Οι Βούλγαροι τρομαγμένοι βάλουν με τυφλά πυρά κατά των Ελλήνων. Μετά από σκληρό αγώνα στις 4:10 το πρωί, κυριεύεται η πρώτη γραμμή αμύνης τους. Πίσω όμως από την πρώτη, υπάρχει και η δεύτερη γραμμή. Εναντίον αυτής ορμούν ακάθεκτα με την λόγχη οι Έλληνες. Με τις ιαχές «αέρα» και με τραγούδια της μάχης, οι λεβέντες ανεβάζουν ακόμα περισσότερο το ηθικό, με αποτέλεσμα στις 5:00 το πρωί να καταλάβουν και την δεύτερη αμυντική γραμμή. Υπάρχει όμως η τρίτη και δυσκολότερη αμυντική γραμμή. Διεξάγεται εναντίον της σφοδρή μάχη. Οι Έλληνες προχωρούν ακάθεκτοι κάτω από τα Βουλγαρικά πυρά. Οι Βούλγαροι αμύνονται με πίστη. Το έδαφος ταραζεται από τις βροντές και τις εκρήξεις. Καίγονται από τις οβίδες οι σωροί των ρεματιών, και οι καλαμιές. Ο καπνός υψώνεται σε πελώρια σύννεφα. Μέσα από τις φλόγες και τους καπνούς εμφανίζονται σαν φαντάσματα οι Έλληνες στρατιώτες και ορμούν προς τα χαρακώματα των Βουλγάρων.

Ο γενναίος Διοικητής του 7^{ου} Συντάγματος Πεζικού Άνχης (ΠΖ) Καραγιαννόπουλος Κωνσταντίνος πέφτει νεκρός.

Στον αγώνα εμπλέκεται και το 3^ο Σύνταγμα. Οι Βούλγαροι ενεργούν σφοδρές αντεπιθέσεις. Χάρη όμως στη δραστηριότητα των εναπομεινάντων Αξιωματικών του 1^{ου} και 7^{ου} Συντάγματος και στον απaráμιλλο ηρωισμό των στρατιωτών μας, αποκρούονται οι αντεπιθέσεις. Ακολουθούν νέες επιθέσεις των Ελλήνων. Τα Συντάγματα κερδίζουν διαρκώς έδαφος. Καταλαμβάνουν τα χαρακώματα της τελευταίας γραμμής και διώχνουν από αυτά τους Βούλγαρους. Απομένει το ύψωμα 272. Ακολουθεί νέα αποφασιστική έφοδος εναντίον του. Στις 10:00 το πρωί καταλαμβάνεται. Οι Βούλγαροι τρέπονται σε φυγή. Ελάχιστοι σώζονται.

Οι III, IV και V Μεραρχίες συνεχίζουν τις πρωινές ώρες εναντίον των Βουλγάρων. Οι Βούλγαροι προβάλουν παντού μεγάλη αντίσταση. Καμία δύναμη όμως δεν μπορεί να ανακόψει την χειμαρρώδη επίθεση του Ελληνικού Στρατού. Οι απώλειες των Μεραρχιών είναι σοβαρές. Το 8^ο Σύνταγμα Πεζικού με Διοικητή τον Σχη (ΠΖ) Αντώνιο Καμπάνη προελαύνει ακάθεκτο.

Οι Βούλγαροι προβάλουν ισχυρή αντίσταση και με τα κανόνια τους χτυπούν μανιασμένα τους Έλληνες. Ατάραχος ο Συνταγματάρχης Καμπάνης, όρθιος πάνω σε μια πέτρα παρατηρεί με τις διόπτρες τον εχθρό, ενώ συγχρόνως φωνάζει προς τους επιτελείς Αξιωματικούς του : « Ειδοποιήσατε τα τμήματα να σπεύσουν ταχέως και να επιτεθούν». Η διαταγή του εκτελείται. Καθώς τα παλικάρια ορμούν και πάλι, την στιγμή που προελαύνουν, μια οβίδα τον πλήττει στο στήθος και

σωριάζεται νεκρός. Ο αγώνας όμως συνεχίζεται.

Στις 11:00 το πρωί το Κιλκίς απελευθερώνεται. Στις 11:15 η Σημαία μας κυματίζει περήφανα στο λόφο του Αγίου Γεωργίου.

Παντού οι Βούλγαροι τρέπονται σε άτακτη φυγή. Η Ταξιαρχία Ιππικού, με δύο Επιλαρχίες ενεργεί προέλαση προς τα χωριά Κορομηλιά και Ευκαρπία και επιφέρει σοβαρές απώλειες προς τον εχθρό. Το σκοτάδι βρίσκει τα ηρωικά ευζωνικά τάγματά μας να κυνηγούν μανιασμένα και να αποδεκατίζουν τους Βούλγαρους. Η τριήμερη μάχη του Κιλκίς έληξε. Η νίκη υπήρξε σημαντική και προδίκασε την έκβαση του Β΄ Βαλκανικού πολέμου. Μεγάλο το μέγεθος της νίκης του Κιλκίς. Μεγάλο όμως και το τίμημα της εξαγοράς της νίκης. Ο απολογισμός αυτής 4.649 νεκροί και τραυματίες Αξιωματικοί και οπλίτες.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΑΧΗΣ

Η νίκη αυτή ήταν αποτέλεσμα, κυρίως του υψηλού ηθικού, της ανδρείας και του ηρωισμού του Στρατού και είχε ως αποτέλεσμα εκτός από την απελευθέρωση των 2 πόλεων, τη σύλληψη 2.500 αιχμαλώτων και την κυρίευση 19 πυροβόλων, 5 βλητοφόρων, 1.300 όπλων και άφθονου πολεμικού υλικού.

Οι απώλειες, νεκροί και τραυματίες του Ελληνικού Στρατού στην Μάχη Κιλκίς – Λαχανά υπήρξαν σοβαρές. Της II Μεραρχίας 1.483 άνδρες, της III Μεραρχίας 773 άνδρες, της IV Μεραρχίας 1.257 άνδρες, της V Μεραρχίας 2.123 άνδρες, της I Μεραρχίας 1.354 άνδρες, της VI Μεραρχίας 1.347 άνδρες, της VII Μεραρχίας 199 άνδρες, της X Μεραρχίας 276 άνδρες και της Ταξιαρχίας Ιππικού 16 άνδρες. Το γενικό σύνολο των απωλειών ήταν 8.828 άνδρες. Στις απώλειες συμπεριλαμβάνονται και οι Αξιωματικοί 35 νεκροί και 90 τραυματίες περίπου από τους οποίους 9 Διοικητές Συνταγμάτων⁴.

Με τέτοιες θυσίες η Ελλάδα απέκρουσε αποφασιστικά την προσπάθεια ανατροπής των συνόρων της και τις βλέψεις της γείτονα χώρας στα εδάφη της. Συνέβαλε αποφασιστικά στην παγίωση του σχηματιζόμενου τότε χάρτη της Βαλκανικής και έδειξε ότι, ο σεβασμός αυτών των συνόρων και η ειρηνική συνύπαρξη είναι ο μόνος εφικτός δρόμος για τις χώρες της περιοχής. Το μήνυμα αυτό παραμένει επίκαιρο ακόμα και σήμερα. Οι Έλληνες δεν πρόκειται να επιτρέψουν καμία αμφισβήτηση των εδαφικών τους ορίων, καμία διασάλευση των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων μέσα σε αυτά. Θα εξασφαλίσουν την ακεραιότητα της πατρίδας τους και αν χρειαστεί θα το πράξουν με αυταπάρνηση και αψηφώντας τις θυσίες, γιατί γνωρίζουν ήδη, ότι το τίμημα της ανεξαρτησίας είναι υψηλό⁸.

ΠΡΟΤΟΜΕΣ ΗΡΩΩΝ

Αντγος Κωνσταντίνος Δαμιανός

Ο **Κωνσταντίνος Δαμιανός** (1853-1915) ήταν Έλληνας Αντιστράτηγος. Γεννήθηκε στην Ύδρα το 1853 και εξήλθε από τη Σχολή Ευελπίδων ως Αξιωματικός Πυροβολικού. Έλαβε μέρος στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 όπου ως Ταγματάρχης, μετείχε στην εκστρατεία της Ηπείρου, καθώς και στους δύο Βαλκανικούς Πολέμους, ως Υποστράτηγος Διοικητής της ΙΙΙ Μεραρχίας, λαμβάνοντας μέρος σχεδόν σε όλες τις μάχες του Β΄

Βαλκανικού Πολέμου. Λίγο πριν το τέλος αυτού ορίσθηκε Διοικητής τμήματος Στρατιάς αποτελούμενο από την ΙΙΙ και Χ Μεραρχία. Μετά τη λήξη των πολέμων αυτών ανέλαβε πρώτος Διοικητής του μόλις συσταθέντος Δ΄ Σώματος Στρατού. Πέθανε στην Αθήνα το 1915¹⁰.

Αντγος Κωνσταντίνος Καλλάρης

Ο **Κωνσταντίνος Καλλάρης** (1858-1940), ήταν Έλληνας Αντιστράτηγος και Υπουργός των Στρατιωτικών. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1858 και καταγόταν από τα Ψαρά. Εξήλθε από τη Σχολή Ευελπίδων το 1880 και κατάρχθηκε στο κλάδο του Μηχανικού. Μετείχε στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και το 1905 τοποθετήθηκε ως Ταγματάρχης στο νέο Σώμα των Γενικών Επιτελών μέχρι το 1909. Το 1911 διορίσθηκε Διοικητής των

Στρατιωτικών Σχολών Ευελπίδων και Υπαξιωματικών μέχρι το 1912. Μετά από πρόταση της γαλλικής στρατιωτικής αποστολής διορίσθηκε Διοικητής της ΙΙ Μεραρχίας την οποία και κατέστησε υποδειγματική, για τον λόγο και τον οποίο προάχθηκε σε Υποστράτηγο. Με την έναρξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, επικεφαλής της Μεραρχίας του, μετείχε αρχικά στον Μακεδονικό Αγώνα. Στη συνέχεια στις επιχειρήσεις του Μπιζανίου ανέπτυξε νικηφόρες δράσεις που τον έκαναν ιδιαίτερα γνωστό. Κατά τη διάρκεια του αγώνα της Ηπείρου ο μεγαλύτερος γιος του Σπυρίδωνας, Έφεδρος Ανθυπολοχαγός, σκοτώθηκε πολεμώντας ηρωικά. Ο Κωνσταντίνος Καλλάρης επιδεικνύοντας σπαρτιατική μεγαλοψυχία και βάζοντας πάνω από όλα την πατρίδα, αφού κήδευσε το γιό του επέστρεψε στη μάχη, συγκινώντας το πανελλήνιο. Κατά το Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο ο Κ. Καλλάρης στη μάχη της Κρέσνας έπεσε από το αλόγο του και τραυματίστηκε. Μετά τον πόλεμο χρημάτισε για κάποιο διάστημα Πρόεδρος του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου και όταν συστήθηκαν τα Σώματα Στρατού ανέλαβε, ως Αντιστράτηγος, Διοικητής του Α΄ Σώματος Στρατού (1914). Το 1916 ανέλαβε Υπουργός των Στρατιωτικών και στις 29 Ιουνίου του 1918 παραιτήθηκε κατόπιν αιτήσεώς του. Στο γήρας του ο Κ. Καλλάρης δοκιμάσθηκε ακόμη μια φορά με το χαμό του δεύτερου γιού του, Άγγελου, Λοχαγού του Πυροβολικού, που έπεσε ηρωικά μαχόμενος το 1922 στη Μικρασιατική εκστρατεία. Πέθανε το 1940¹⁰.

Αντγος Στέφανος Γεννάδης

Ο **Στέφανος Γεννάδης** (1858-1922), ήταν Έλληνας Αντιστράτηγος. Μετά την αποφοίτησή του από τη Σχολή Ευελπίδων κατατάχθηκε στο Μηχανικό και συμμετείχε στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 ως Λοχαγός. Αργότερα του ανατέθηκε η διεύθυνση του Μηχανικού γενόμενος επιθεωρητής του ίδιου όπλου. Στους Βαλκανικούς Πολέμους υπηρέτησε αρχικά με τον βαθμό του Συνταγματάρχη ως Διοικητής ανεξάρτητου αποσπάσματος και στις 26 Οκτωβρίου του 1912 προάχθηκε σε Υποστράτηγο και ανέλαβε Διοικητής της VI Μεραρχίας. Μετά το τέλος των πολέμων παρέμεινε Διοικητής της ίδιας Μεραρχίας στη Δράμα και μετά στην Καβάλα όπου και τοποθετήθηκε Διοικητής του Δ' Σώματος Στρατού. Το 1916, όταν η Καβάλα καταλήφθηκε από τον γερμανικό στρατό, ο Σ. Γεννάδης απουσίαζε στην Αθήνα με άδεια, όπου και παρέμεινε σε όλη εκείνη τη δραματική περίοδο του χειμώνα και της άνοιξης του 1917. Τότε τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία και απελάθηκε στη Σαντορίνη. Το 1920 ανακλήθηκε στην ενεργό υπηρεσία όπου και ανέλαβε Αρχηγός της Χωροφυλακής και στη συνέχεια Διοικητής της Ανώτερης Στρατιωτικής Διοίκησης Παλαιάς Ελλάδος (ΑΣΔΠΕ) (1921). Έφθασε το βαθμό του Αντιστρατήγου και πέθανε το 1922¹⁰.

Υπγος Κωνσταντίνος Μοσχόπουλος

Ο **Κωνσταντίνος Μοσχόπουλος** (1854-1942), ήταν Έλληνας Υποστράτηγος. Καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη. Πήρε μέρος στον πόλεμο του 1847 ενώ κατά τους Βαλκανικούς πολέμους, ήταν επικεφαλής της IV Μεραρχίας και συντέλεσε την απελευθέρωση των Ιωαννίνων. Στην τελευταία φάση του Ελληνοβουλγαρικού πολέμου, τέθηκε επικεφαλής τμήματος στρατιάς, αποτελούμενου από την IV και II Μεραρχία. Μετά το τέλος

του πολέμου, διατέλεσε Διοικητής του Γ' Σώματος Στρατού, της Στρατιωτικής Διοίκησης Ηπείρου και Κερκύρας, Γενικός Διοικητής Θεσσαλονίκης και Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου. Πέθανε το 1940⁶.

Σχης (ΠΖ) Ιωάννης Παπακυριαζής

Ο **Ιωάννης Παπακυριαζής** (1857-1913), ήταν Έλληνας Συνταγματάρχης του Πεζικού. Καταγόταν από την Υπάτη Νομού Φθιώτιδας, ανήκει στη γενιά των Αξιωματικών εκείνων, που κατά τη διάρκεια των Πολέμων 1912-1913 διπλασίασαν και λάμπρυναν την Ελλάδα. Υπολοχαγός στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο το 1897, διακρίνεται ως Διοικητής Λόχου στη μάχη του Δομοκού. Το 1911 ως Διοικητής του 3ου Συντάγματος Πεζικού διακρίνεται στα μεγάλα συμμαχικά γυμνάσια και αποσπά τα συγχαρητήρια του Στρατηγού Εντόυ, Αρχηγού

της Γαλλικής Αποστολής. Στους Βαλκανικούς Πολέμους ως Διοικητής του 4ου Συντάγματος Πεζικού, λαμβάνει μέρος στις μάχες για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, του Σαρανταπόρου και των Γιαννιτσών και εισέρχεται πρώτος με το Σύνταγμά του στη Θεσσαλονίκη. Στη μάχη του Μπιζανίου για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων από τους Τούρκους, είναι συμπολεμιστής

του άλλου μεγάλου ήρωα των Βαλκανικών Πολέμων και σύγγαμπρό του, Ταγματάρχη Ιωάννη Βελισσαρίου. Στη μεγάλη μάχη στα υψώματα του Λαχανά, που έκρινε την τύχη της Μακεδονίας την 21η Ιουνίου 1913, μετά από την αναγνώριση και εκτίμηση της τακτικής κατάστασης, εισηγείται : «Συντονισμένη επίθεση της I και II Μεραρχίας θέλει φέρει πτώση της θέσεως του εχθρού εντός ώρας». Η εισήγησή του, που υιοθετήθηκε από τους δύο Μεράρχους, κρίνει την έκβαση της μάχης. Στο κρισιμότερο σημείο της μάχης αυτής και για να ενθαρρύνει τους αξιωματικούς και στρατιώτες του προηγείται φωνάζοντας: «Εμπρός παιδιά μου και τους φάγαμε!». Ακολουθούμενος από ενθουσιασμένους στρατιώτες επιτίθεται ακάθεκτος κατά των αμυνομένων Βουλγάρων. Η απροσδόκητη και μανιώδης αυτή επίθεση των Ελλήνων κλόνισε το ηθικόν του εχθρού και ανάγκασε αυτόν να υποχωρήσει ατάκτως, αλλά ο ηρωικός Συνταγματάρχης, βαλλόμενος από εχθρικές σφαίρες στην καρδιά, πέφτει νεκρός και εισέρχεται έφιππος, όπως συνήθιζε να πορεύεται, να προελαύνει και να επιτίθεται, στην ιστορία και την αιωνιότητα. Μετά την θριαμβευτική αυτή νίκη των Ελληνικών όπλων, ο Βασιλεύς και Αρχιστράτηγος των Ελλήνων Κωνσταντίνος, μόλις πληροφορήθηκε τον ηρωικό αυτόν θάνατο του Συνταγματάρχη Παπακυριαζή, μετέβη στο πεδίο της μάχης και ασπάσθηκε τον τιμημένο νεκρό, δακρύζοντας για την απώλειά του. Την προτομή του ήρωα Ιωάννη Παπακυριαζή, θα βρείτε δεσπόζουσα στο μικρό πλακόστρωτο δρόμο που οδηγεί από τον ασφαλτόδρομο, στο μικρό λόφο του μνημείου της μάχης του Λαχανά και στο πολεμικό μουσείο του Κιλκίς¹¹.

Σχης (ΠΖ) Αντώνιος Καμπάνης

Ο **Αντώνιος Καμπάνης** (1857-1913) ήταν Έλληνας Συνταγματάρχης του Πεζικού. Καταγόταν από την Άνδρο. Κατατάχθηκε στο στρατό ως εθελοντής το 1877, ενώ το 1882 ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Πεζικού. Ως Λοχαγός συμμετείχε στον ατυχή πόλεμο του 1897, εκτελώντας τα καθήκοντα του υπασπιστή της 4^{ης} Ταξιαρχίας. Έγραψε διάφορα βιβλία και μετέφρασε το σύγγραμμα του Αυστριακού Στρατηγού Von Kuhn, « Ο ορεινός πόλεμος ».

Στους Βαλκανικούς Πολέμους διετέλεσε ως Διοικητής του 8^{ου} Συντάγματος με το βαθμό του Συνταγματάρχη¹. Σκοτώθηκε στις 21 Ιουνίου 1913 στο ύψωμα 272, λίγες ώρες πριν καταλάβουμε οριστικά την πόλη του Κιλκίς. Συγκεκριμένα αποφάσισε να θυσιαστεί ο ίδιος, πηγαίνοντας πάνω σε ένα λόφο για να καταδείξει την θέση του εχθρού. Τότε είπε στους υπόλοιπους: **«Κάντε στην άκρη. Εγώ έζησα αρκετά. Εσείς είστε μικροί ακόμη. Σας**

περιμένουν οι οικογένειές σας». Έπειτα καταδεικνύοντας την θέση του εχθρού είπε : «*Ιδού ο δρόμος προς την νίκη*». Τότε μια οβίδα τον χτύπησε στα κιάλια του και πριν προλάβει να αντιδράσει, έσκασε δίπλα του ένα βλήμα και τον αποτελείωσε. Η θυσία του έδειξε τον δρόμο προς την απελευθέρωση της πόλης. Το σπουδαίο αυτό περιστατικό έγινε λίγο μετά τις 05:00 το πρωί. Για την Ηρωική του αυτή προσπάθεια, το όνομά του έγινε θρύλος στην τοπική κοινωνία του Κιλκίς¹¹.

Ανχης (ΠΖ) Κωνσταντίνος Καραγιαννόπουλος

Ο **Κωνσταντίνος Καραγιαννόπουλος** (1859-1913) ήταν Έλληνας Αντισυνταγματάρχης του Πεζικού. Καταγόταν από την Λειβαδιά. Σκοτώθηκε στην μάχη του Κιλκίς διοικώντας το 7^ο Σύνταγμα Πεζικού⁶.

Ανχης (ΠΖ) Αντώνιος Καμάρας

Ο **Αντώνιος Καμάρας** (1854-1913) ήταν Έλληνας Αντισυνταγματάρχης του Πεζικού. Καταγόταν από την Κέα. Πήρε μέρος στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Τραυματίστηκε στη μάχη του Κιλκίς διοικώντας το 16^ο Σύνταγμα Πεζικού και εξέπνευσε στο Γενικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης⁶.

Τχης (ΠΖ) Ιωάννης Βελισσαρίου

Ο **Ιωάννης Βελισσαρίου** (1861 - 1913) ήταν Έλληνας Ταγματάρχης του Πεζικού. Ο **Ήρωας των Ηρώων**. Γεννήθηκε στο Πλοέστι Ρουμανίας. Ο πατέρας του ήταν εύπορος κτηματίας και είχε μεταναστεύσει στη Ρουμανία από την Κύμη Εύβοιας. Στις 11 Μαρτίου 1881, έχοντας τελειώσει τις γυμνασιακές σπουδές του, ο Βελισσαρίου κατετάγη στον Στρατό ως κληρωτός, προκειμένου να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία. Στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο ο Βελισσαρίου συμμετείχε μεταξύ άλλων και στη Μάχη Κιλκίς-Λαχανά, όπου το 1ο Σύνταγμα Ευζώνων ενεργούσε υπό τις διαταγές της 6ης Μεραρχίας. Κινούμενος έφιππος και ακάλυπτος περνούσε από τις θέσεις όλων των ανδρών του για να τους εμψυχώνει. Στις 12 Ιουλίου 1913 η VI Μεραρχία, συμμετέχοντας με άλλες δυνάμεις στην μάχη της Κρέσνας, ανέλαβε από το Γενικό Στρατηγείο την αποστολή να ωθήσει το αριστερό της προς Ουράνοβο για να κυκλώσει το άκρο της αμυνόμενης βουλγαρικής παράταξης. Σύντομα, με τον τρόπο που εξελίχθηκαν οι

μάχες, τον ρόλο εμπροσθοφυλακής ανέλαβε το 9ο Τάγμα Ευζώνων του Βελισσαρίου. Κατά τη διάρκεια της μάχης για την κατάληψη του υψώματος 1378, στο οποίο είχαν εγκατασταθεί αμυντικά οι βουλγαρικές δυνάμεις, ο Βελισσαρίου και οι άνδρες του αντιμετώπισαν ισχυρή αντίσταση, ενώ οι απώλειες των ελληνικών δυνάμεων ήταν μεγάλες. Στην πιο κρίσιμη στιγμή της μάχης (και αφού προηγουμένως είχε πολεμήσει με πέτρες και βράχους τους Βουλγάρους, λόγω έλλειψης πυρομαχικών) ο Βελισσαρίου σηκώθηκε όρθιος και κραδαινόντας το περίστροφό του φώναξε ώστε να ακουστεί σε όλους: **«Όποιος θέλει την νίκη ή αλλιώς τον θάνατο ας με ακολουθήσει»** και πρώτος άρχισε να τρέχει προς τον εχθρό. Πίσω του, συνεπαρμένοι από τον ηρωισμό του Διοικητή τους, όρμησαν οι εύζωνοί του. Το θεριστικό πυρ των εχθρικών πολυβόλων προκάλεσε μεγάλες απώλειες στο τάγμα, το οποίο όμως συνέχιζε να πολεμά. Κάποια στιγμή ο Ταγματάρχης Βελισσαρίου τραυματισμένος έπεσε στο έδαφος. Σύντομα μεταφέρθηκε σε κάποιο ορεινό χειρουργείο, στο οποίο άφησε την τελευταία του πνοή. Όταν ο Βασιλιάς πληροφορήθηκε το θάνατό του λέγεται πως είπε: **«Ήταν επόμενο. Τέτοιοι ήρωες δε ζουν πολύ»**. Στο συλλυπητήριο τηλεγράφημα που συνέταξε και απέστειλε προς τη σύζυγό του έγραφε τα εξής: **«Χαιρετίζω τον Ήρωα των Ηρώων¹⁰»**.

Τχης (ΠΖ) Αντώνιος Κουτήφαρης

Ο **Αντώνιος Κουτήφαρης** (1862-1913) ήταν Έλληνας Ταγματάρχης του Πεζικού. Γεννήθηκε στο Βαρούσι Τρικάλων. Πήρε μέρος στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Σκοτώθηκε στην μάχη του Κιλκίς το 1913⁶.

Τχης (ΠΖ) Φωκίων Διαλέττης

Ο **Φωκίων Διαλέττης** (1862-1913) ήταν Έλληνας Ταγματάρχης του Πεζικού. Κατάγόταν από την Χρυσοβίτσα Αιτωλοακαρνανίας. Πήρε μέρος στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913). Σκοτώθηκε καθώς το τάγμα του καταλάμβανε ένα από τα υψώματα της περιοχής του Κιλκίς⁶.

ΩΡΑΡΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Το μουσείο λειτουργεί:

- Καθημερινά 09:00 έως τις 13:00.
- Αργίες από τις 09:00 έως τις 13:00 και το απόγευμα, κατά τη χειμερινή περίοδο, από 17:00 έως 19:00 και κατά την καλοκαιρινή περίοδο, από 17:00 έως 20:00.

Διαθέτει μικρό χώρο στάθμευσης για ΙΧ οχήματα (χώρος στάθμευσης για λεωφορεία 300 μ. από το Μουσείο) και έχει δυνατότητα πρόσβασης για άτομα με ειδικές ανάγκες. Η είσοδος είναι δωρεάν¹.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βιβλίο « Τα Στρατιωτικά Μουσεία στην Ελλάδα », από το ΓΕΣ, Δεκέμβριος 2003 « σελ 123-126 ».
2. Βιβλίο « Σαραντάπορο, Κιλκίς, Λαχανά: οι πρώτες μας νίκες», «σελ. 465-470 », του Γαβριήλ Συντομόρου.
3. Βιβλίο « Αγάλματα και μνημεία του Κιλκίς »,του Γρηγόρη Κυριακού. (Μοσχόπουλος σελ 31), (Καραγιανόπουλος, Καμάρας σελ 33), (Κουτήφαρης, Διαλέτης σελ 34).
4. Βιβλίο « Θέματα Στρατιωτικής Ιστορίας » από το Γενικό Επιτελείο Στρατού, Αθήνα 1999, « σελ 129-131 ».
5. Βιβλίο « Σχεδιαγράμματα Στρατιωτικής Ιστορίας » από το ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα 1999, (Σχεδιάγραμμα 26).
6. Βιβλίο « Αγάλματα και μνημεία του Κιλκίς »,του Γρηγόρη Κυριακού. (Μοσχόπουλος σελ 31), (Καραγιανόπουλος, Καμάρας σελ 33), (Κουτήφαρης, Διαλέτης σελ 34).
7. Εφημερίδα «Κήρυξ Χανίων», έκθεμα στο Πολεμικό Μουσείο Κιλκίς.
8. Αντιγραφή από το ενημερωτικό cd που υπάρχει στο Πολεμικό Μουσείο Κιλκίς.
9. <http://www.arxaiologia.gr>. Τα ηρώα των Βαλκανικών Πολέμων.
10. <http://el.wikipedia.org> Η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια.
11. www.laxanas.

